

בשורש הפלוגתא אי צריך לפרוט את החטא

יקשה במאי קמיפלגי, ויקדים דלביאור הכס"מ יעלה שהוא פלוגתת הבבלי והירושלמי / יבאר
דהדבר תלוי בחקירה הידועה אי מכריעין ההוה מדבר שיבוא בעתיד / יקשה דלדרך הג"ל לא
איפליגו בכל מקום ואנן בסתם תנינן לה, ויקדים מהמשך הסוגיא בירושלמי בדרשות הכתובים /
יסיק דבדרשות אלו נתחדשה סברת ר"ע דלעולם אי"צ לפרוט כיון שסומכין שיבוא למעלת תשובה
אחרת שאינה צריכה לפירוט החטא

יקשה במאי קמיפלגי, ויקדים דלביאור הכס"מ יעלה שהוא פלוגתת הבבלי והירושלמי

בסוף יומא (פו, ב. הובאה ג"כ (בשינויים) בירושלמי סוף יומא ונדריים פ"ה ה"ד. תוספתא שם פ"ד, יד) איפליגו
תנאי לענין פירוט חטאים בשעת הוידוי, דלר' יהודה בן בבא (ובירושלמי¹ גרסי': בן בתירה)
צריך לפרוט, ולר' עקיבא אין צריך לפרוט את מעשיו. ונתבאר בגמרא (יומא שם (בבבלי וירושלמי).
תוספתא יומא שם) דנחלקו בדרשות הכתובים, דר' יהודה דריש מן הכתוב "אנא חטא העם הזה
חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב" (תשא לב, א), היינו שנתפרש החטא בעת הוידוי, ור' עקיבא
סבר "אינו צריך שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים לב, א).

אמנם, על דרך הרוב אף במקומות שדרשו חז"ל מן הכתובים, אין כוונתם לומר שהוא
מגזירת הכתוב לבד. ועוד אפשר לומר בזה, דפלוגתא זו עצמה איך יידרשו הכתובים תלוי
היא בטעם וסברא, כדלהלן.

(1) יומא שם. ובתוספתא יומר וירושלמי ונדריים שם – "בן בתירה" (כבירושלמי יומא).

הנה, התוס' (ד"ה ליחוש – גיטין לה, ב2) ביאר פלוגתתם (ע"פ הירושלמי נדרים שם3), דסברת המ"ד דצריך לפרוט היא "מפני הבושה. . . כדי שיתבייש מחטאיו"4, ומ"ד דאין צריך לפרוט סבר כן מטעם "שלא יחשדוהו בשאר עבירות". אמנם, מצינו להעמיק בסברא זו גופא, מ"ט ס"ל לחד מ"ד דטעמא דבושה יגבר על הטעם דחשד או להיפך.

עוד יש לעיין בסוגיא זו, דהנה, הרמב"ם (הל' תשובה פ"ב ה"ג5) פסק כר"י דצריך לפרוט, וכבר הקשו המפרשים (כסף משנה. לחם משנה. ועוד), דלכאורה הוא נגד הכלל (עירובין מו, ב) דהלכה כר"ע מחבירו, ואמאי פסק דלא כר"ע. ובכס"מ (הל' תשובה שם. וכ"כ בב"י לטאור"ח סתר"ז6) תירץ, דהרמב"ם הכריח דכ"ה להלכתא מהא דבש"ס (יומא פו, ב) הובאה בסתם מימרת רב יהודה בשם רב: "כתיב (תהלים לב, א) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, וכתיב (משלי כח, יג) מכסה פשעיו לא יצליח, לא קשיא הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם", ומימרא זו מתאימה רק לשיטת ר' יהודה בן בתירה שצריך לפרוט החטא, דאילו לר"ע אפילו מפורסם נמי אין צריך לפרוט, וכיון דסבר רב כריב"ב הכי נקטינן להלכתא.

ולביאור הכס"מ יש לדייק בהא דבירושלמי לא הובאה מימרא הנ"ל, וא"כ יעלה דלהירושלמי הלכה כר"ע אחר מן הכלל דהלכה כר"ע מחבירו, אחר שלא נתפרש לנו באופן אחר7. וצלה"ב הסברא שנחלקו בזה הבבלי והירושלמי.

ב.

יבאר דהדבר תלוי בחקירה הידועה אי מכריעין ההוה מדבר שיבוא בעתיד

והנראה בזה, דהדבר תלוי בחקירה הידועה (ראה שד"ח כללים מע' זיין כלל א. אסיפת דינים מע' יוהכ"פ ס"א סק"8) בהרבה מדיני התורה, אם הוא בדין להתחשב ולהכריע לענין ההוה מחמת דבר שיהי' (או שיכול להיות) רק בעתיד ואינו עתה, דהנה, הסברא ד"יתבייש מחטאיו" הוא

6 הלכות תשובה שם. וכ"כ בב"י לטאור"ח שם. – אבל בב"ח שם ועוד מפרשים תירצו שיטת הרמב"ם באו"א (וכן, שמימרא דרב יהודה אמר רב אתיא כרע"ק). ועפ"ז אין זו פלוגתא בין הבבלי והירושלמי. ואכ"מ.
7 ומ"מ לא פסק הרמב"ם כרע"ק כי הלכה כבבלי לגבי הירושלמי.

8 ראה שד"ח כללים מע' זיין כלל א. אסיפת דינים מע' יוה"כ ס"א סק"י (ולהעיר מלקח טוב להר"י ענגל – כלל ו' אות ג'. ועוד). וראה לקו"ש חט"ו ס"ע 453 ואילך. חט"ז ע' 398 ואילך. ח"ט ע' 70, 73 ואילך.

2 ד"ה ליחוש – גיטין ל"ה ב. וראה גם מפרשי הירושלמי שם נדרים שם.

3 נדרים שם. ולהעיר שבשירי הקרבן שם (ועוד) מפרש הירושלמי באו"א, שאין הטעמים "מפני הבושה" ו"מפני החשד" שייכים כלל לפלוגתא ר"י ור"ע אם צריך לפרוט החטא. ע"ש.

4 וכן כתוב במאירי בחיבור התשובה מאמר א' פ"ח (ושם: והוא אמרו ז"ל צריך לפרוט... כדי שיתבייש) יפה מראה לירושלמי שם. וראה רש"י יומא שם ד"ה בחטא מפורסם. ראב"ד הלכות תשובה פ"ב ה"ה מג"א או"ח סתר"ז סק"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ד. ועוד.

5 הל' תשובה פ"ב ה"ג. וראה הגהמ"י שם.

מעדני יום טוב

כה

לענין התשובה דעתה גופא, דבמקום שמתבייש על חטאיו חרטתו על העבר וקבלתו הטובה על להבא הווי יותר בעומק ובאמת, משא"כ ה"הפסד" שישנו עי"ז הבא מן החשד שיחשדוהו בשאר עבירות, הוא דבר הנוגע רק בעתיד, שתפסד נאמונותו⁹ וכיו"ב (ואולי י"ל בגדר הא דחיישינן שיחשדוהו, דהחשש שבזה הוא רק במה שיזכירו לו בעתיד על חטאים אלו אף שאינם אמת, וע"ד האיסור לומר לבעל תשובה "זכור מעשיך הראשונים").

וא"כ יש לבאר דבזה גופא נחלקו, דלמ"ד צריך לפרוט אין מכריעין את ההוה להשתנות דינו רק מחמת דבר שהוא בעתיד, וכיון שרק הטעם דבושה ישנו עתה, גובר הוא על הטעם דחשד ואין מתחשבין בדבר שבעתיד, ולכך פסקינן דצריך לפרוט. משא"כ לר' עקיבא דס"ל (כמבואר כבר במ"א (לקו"ש ח"ט ע' 70 ואילך) שיטת ר"ע בזה, ע"פ הסוגיא דסוף מכות) דמתחשבין בדין אף בדבר שיהי' בעתיד, ורואין אנו בכל דבר גם התוצאות שיהיו לאחר זמן¹⁰ – ה"ה בנדו"ד, דאף שבאם נתחשב בהוה לבדו תהא עדיפה פריטת מעשיו, מ"מ, צריכים אנו לחשוש אף להפסד שיבוא מזה בעתיד, ולזה פסקינן להמנע מלפרוט החטא.

ובזה תתחוור גם פלוגתת הבבלי והירושלמי אי הלכה כריב"ב או כר"ע, דכבר נתבאר כמה פעמים (לקו"ש ח"ד ע' 1337-8. לקו"ש חט"ו ס"ע 453 ואילך. לקו"ש חכ"ד ע' 173 ואילך) מיוסד על כמה דינים שבש"ס, דלשיטת הבבלי נקטינן להלכה דההוה מכריע את העתיד, משא"כ להירושלמי מחוייבים להתחשב בהעתיד גם בזמן ההוה. ומחוור שפיר מה שהבבלי פסק כריב"ב והירושלמי כר"ע.

ג.

יקשה דלדרך הנ"ל לא איפליגו בכל מקום ואנו כסתם תנינן לה, ויקדים מהמשך הסוגיא בירושלמי בדרשות הכתובים

ולדרך זו יתחדש לנו נפקא מינה לדינא בהא דס"ל לר"ע דאין צריך לפרוט, דהנה, לפי דרכינו למדנו שאף הוא לא נחלק דעדיפה פריטת מעשיו מטעמא דבושה, ורק דהוא סבר שהדבר נמנע מטעמא דחשד, א"כ יש לומר דהיכא דליכא לטעמא דחשד, שוב יודה אף ר"ע

הלכה כר מאיר חוץ ממטיל מום בככור. אף שאינו נוגע לנדו"ד שהאי מפסיד פרנסתו ע"י שאין קונין חשלו).

10) וע"ד הוראתו (והנהגתו) "לעולם... כל דעביד רחמנא לטב עביד" בפועל, (בברכות ס', סע"ב. וראה לקו"ש שם) וראה לקמן בפנים ס"ה בנוגע לשיטת הירושלמי בזה.

9) אף שהוא איסור (בהוה) – לעשות דבר המביא לידי חשד בפרטיות – אנציקלופדי' תלמודית (כרך י"ז) ערך חשד: מראית עין) – הרי ה"הפסד" שבזה (הפסד הנאמנות) נוגע בעיקר בעתיד, שאינו נאמן בשלו או גם בשל חברו בנוגע ל"שאר עבירות" (משנה ברכות ספ"ד. שם פ"ה מ"ד. – ולהעיר אשר לר' מאיר גם על של חברו אינו נאמן ולהראב"ד (הל' מעשר ספ"ב, הובא בתו"ט לבכורות פ"ה שם)

דצריך מן הדין לפרוט חטאיו. וכגון במי שפורט חטאיו בלחש שאין אחר יכול לשומעו, דליכא לטעמא דחשד¹¹, ודוקא במפרט בקול אמר ר"ע דאין צריך.

איברא, דמסתמת הלשון נראה יותר דלר"ע לעולם אין צריך לפרוט את הנדר¹². ולכך נראה לפרש בעמקות יותר בסברת ר"ע בזה, ואף דבר זה יעלה לנו משיטתו הנ"ל דהעתיד מכריע את ההוה, כדלהלן, ובהקדם הא דאמרו בירושלמי סוף יומא בהמשך¹³ לפלוגתא הנ"ל: "כתיב (ירמי' יז, יג¹⁴) מקוה ישראל ה' וגו'¹⁵, מה המקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל, וכן (הוא) אומר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם". וכמשי"ת להלן, דבזה נרמזה סברת ר"ע.

הנה, לפום ריהטא הי' נראה דדרשה זו לא שייכא כלל לענין פלוגתא הנ"ל גבי פירוט החטא, והוא תימה קצת מה שהובאה מימרא זו בהמשך להפלוגתא. אלא שבפשטות נוכל לומר, דדרשה זו אינה שייכת דוקא לפלוגתא שלפני, והובאה רק בקשר עם דרשת המשנה שם מעין זה, והניחו לדרשה זו דוקא בסיום הסוגיא ע"מ לסיים המסכתא בדבר טוב, וכמ"ש התוס' בסוף נדה.

אמנם, כבר נתבאר במ"א (לקו"ש ח"ד ע' 26), ע"פ דברי המהרש"א בסוף נדה, דאף במקום שהובאו הדברים רק ע"מ לסיים בדבר טוב, מיהו הא גופא שנבחר דוקא ענין זה להיות דבר טוב שבו מסיימין, עכצ"ל דשייך הוא לענין הסוגיא התם, ועד"ז נ"ל בנדוד. ולכאורה זהו שנתכוון הקה"ע כאן (ד"ה אטהר אתכם): "הקב"ה מכפר להן על כל גילוליהם שלא התוודו עליהן כו" – לרמוז השייכות להסוגיא שלפנ"ז בענין וידוי.

ד.

סיק דבדרשות אלו נתחדשה סברת ר"ע דלעולם אי"צ לפרוט כיון שסומכין שיבוא למעלת תשובה אחרת שאינה צריכה לפירוט החטא

ויובן ע"פ הדין בדרשה זו, דהנה כבר נדרשו הכתובים כן במתני' התם (כנ"ל), וכקושיית המראה הפנים לירושלמי שם, וז"ל המשנה: "אר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וגו'¹⁶, ואומר מקוה

11) וכ"כ בב"י לטאו"ח סתר"ז. או"ח סתר"ז

12) כמ"ש המאירי בחבור התשובה שם פ"י (אלא

13) שהוא כתב שרק בשפתיו לא יפרוט כי די "שיזכירוהו בלבו ושיכללוהו בדעתו", משא"כ ע"פ המבואר לקמן בפנים). וראה פרי"ח שם.

14) ירמיה יז, יג. וראה נוסח המשנה בבבלי (יומא פה, ב) ובהנסתן על גלין הש"ס שם. שינוי נוסחאות למשניות שם. תוי"ט שם.

15) כ"ה בירושלמי שם (אבל במשנה בירושלמי (וכן בבלי) ליתא "וגו") וצע"ק מה מוסיף.

16) כ"ה בירושלמי. ובמשנה שבבלי הועתקה גם תיבת "וטהרתם", לאידך – ליתא "וגו". וראה לקמן

13) לאחר שביא הטעם דר"י – "דכתיב אנא חטא העם הזה וגו'" (תשא לב, לא), ו"מה עבד לה

מעדני יום טוב

כו

ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל".

אבל לשון הדרשה נשתנה בגמרא מן המשנה בב' שינויים (עיקריים), דבגמרא נזכרו ב' הכתובים בהיפוך הסדר מן המשנה, וגם נעתק בגמרא אף המשך הכתוב ד"וזרקתי עליכם" – "וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם", דלא כבמשנה שנרמזו רק ב"וגו". ומשינויים הללו מובן, דכוונה אחרת היתה לה לגמרא בדרשה זו, ולזה נראה דבשינויים הללו נרמז דדרשה זו שבגמרא היא מתוכן אחר מן הנזכר במשנה, ובה תתבאר סברת ר"ע לענין פירוט החטא.

והנה, מצינו בש"ס (יומא פו, א-ב) ב' גדרים בתשובה – תשובה מיראה ותשובה מאהבה, ולפום ריהטא הי' נראה דדין פירוט החטא הנ"ל יהי' תלוי בב' אופני תשובה הללו, דבתשובה הבאה מן היראה, היינו ע"מ לינצל מן העונש (או ע"מ לקבל שכר)¹⁷, הי' נראה יותר דצריך לפרוט חטאו, דהא לענין זה איכא נפק"מ איזוהי העבירה שממנה שב, דודאי אינה דומה היראה מעבירה חמורה שעונשה גדול ליראה מעבירה קלה שעונשה קטן יותר. ולכך צריך לפרוט את מעשיו, דבאם לא יפרט בפירוש מהו החטא שעשה, יחסר בהרגשת חומרת החטא, וחרטתו זו (שהיא מגדר תשובה מיראה) לא תהא בשלימותה.

משא"כ בתשובה שהיא מאהבה, היינו שאינו מחמת שכר ועונש רק לשמה מפני האמת¹⁸, ליכא כ"כ נפק"מ מהי העבירה שעשה, דלענין תשובה זו שוות המה כל העבירות קלות כחמורות, דבכל עבירה שעושה אף קלה שבקלה הוא נגד האמת במידה שוה¹⁹, ולכולם ראוי אותה תשובה מאהבה. ולכך לא יצטרך לפרוט מעשיו, דבתשובה מגדר זה²⁰ לא תועיל²¹ שום תוספת וחומרה במה שיפרט ויזכיר באיזה חטא חטא.

ובזה יש לפרש פלוגתא הנ"ל, ובהקדם מה שנתבאר כבר במ"א²², דגדר הכללי דתשובה בכל אופני²³ הוא בכ"מ ע"ד תשובה מאהבה, ומה שמצינו אף לגדר תשובה מיראה הוא להיותה מגדר התחלה לבוא לידי תשובה מאהבה. דכללות גדר התשובה הוא ששב לשמה, ורק שבמי ששב מיראה אינו כוונה גלוי' כ"כ, ד"יצרו הוא שתקפו" (ל' הרמב"ם הל' גירושין ספ"ב) להעלות בדעתו מענין שכר ועונש.

שענין הוידוי הוא רק בתוש"ת ולא בתוש"ע שבבחי' זו אין מלכתחילה מקום לפגם כו' (שלכן אין ענין וידוי בשבת שענינה תוש"ע וכו' "אגה"ת פ"י)).

(21) וי"ל שאדרבה – פירוט החטא, המדגיש ענין הפרטי שבהעברה, "מעלים" על ענין הכללי שבה, מה שעל ידה נעשה האדם נפרד מהקב"ה.

(22) נדפס בליקוטי ביאורים לתניא ח"ב ע' קיב ואילך.

בפנים סו"ס ד ובהערה 28.

(17) וראה רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"א בפירושו "עבר מיראה".

(18) ראה רמב"ם שם (ה"ה). וראה שם ה"ב) שהעובד מאהבה הוא העושה לשמו.

(19) ראה בארוכה תניא פ"כ ואילך.

(20) ולהעיר ממשנ"ת (לקו"ש ח"ד ע' 1360)

והנה, הכתובים שדרשו במתני' ובגמ' ירושלמי הנ"ל, "וזרקתי עליכם מים טהורים גו", ו"מקוה ישראל ה'", מחולקים המה זמ"ז כמו שהאריכו המפרשים כאן (תוי"ט למשנה יומא פה, ב. וראה מהרש"א שם. יפה מראה וקרבן העדה לירושלמי כאן²⁴), דהכתוב "וזרקתי" מיירי בסייעתא דשמיא דהבא לטהר מסייעין בידו, והכתוב השני מיירי בחובת האדם לטהר עצמו. ובזה מוכן מה שבמתני' הקדימו הכתוב "וזרקתי", דהא תחילה נופלים לו לאדם הרהורי תשובה מלמעלה²⁵, "הקב"ה מעורר לבן לתשובה" (לשון הקרבן העדה כאן), ואחר כך עושה אדם חובתו במצות תשובה, "מקוה ישראל ה'", כאדם הטובל עצמו במקוה²⁶. זהו שבמתני' לא הובא המשך הכתוב ד"וזרקתי" שנמשך לענין חובת האדם – "וטהרתם גו"²⁷, דהא כתוב זה הובא לענין הסיוע שמסייעין אותו מלמעלה לבד²⁸.

וא"כ מוכן, דבגמרא התם בירושלמי שהובא הכתוב ד"וזרקתי" אחר הכתוב העוסק לענין תשובת האדם, ודאי הובא לכוונה אחרת, והוא לענין מעלה אחרת בתשובה שיבוא אלי' האדם אחר שכבר עשה חובתו הראשונה ושב (שהוא ענין "וזרקתי", כטהרת הזאה²⁹ שהיא טהרה חמורה, ובכוחה לטהר מטומאת מת), שלזה מסתייע מן השמים, אבל אי"ז הרהורי תשובה שקודם עשיית האדם רק הוא מעלה אחרת בעשיית האדם, וכלך הובא אף המשך הכתוב ד"וטהרתם גו" לענין עשיית האדם. וי"ל, דמיירי הכא לענין העושה תשובה מיראה, ובזה דרשינן דאף הוא ודאי יבוא מזה לתשובה מאהבה.

ובזה מחוור שפיר דדרשה זו היא היא שיטת ר"ע, דהא כבר נתבאר דלר"ע צריכין להתחשב עם העתיד אף בהוה, ועתה נתבאר לנו דגדר תשובה מיראה הוא התחלה והקדמה שממנה יבוא בעתיד לתשובה מאהבה, וזהו שלר"ע לעולם אין צריך לפרוט החטא, דהא בתשובה

פעולת האדם כ"א רק תוצאה מהתעוררות שלמעלה א' (ע"ד המבואר בלקו"ת תזריע (כ, סע"ב) ד"אין נקרא ההולדה על שמה ולכן נקרא עקרה"), ולכן מוכרח אח"כ ה"ואומר מקוה גו" – אתדל"ת (מצ"ע).

28) במשנה שבבבלי הובאה גם תיבת "וטהרתם" (כנ"ל הערה 16). ויש לומר שלכן מפרשים בחדא"ג ותוי"ט שבזה נכללת גם עבודת התשובה של האדם [אלא שג"ז הוא רק האתדל"ת שמצד ה"וזרקתי", כבהערה הקודמת]. משא"כ בירושלמי שלא הובאה תיבה זו – יש לפרש בפשטות ככפנים.

29) ראה חדא"ג (ועוד) שם. צפע"נ לרמבם הלי' תשובה ה"ב. וראה לקו"ש שם ע' 179 ואילך.

23) להעיר ממארוז"ל דכל הגאולות – "שם גאולה עלה" (רש"י ד"ה אתחלתא – מגילה יז, ב).

24) תוי"ט למשנה יומא (פה, ב). וראה חדא"ג מהרש"א שם. מראה וקרבן העדה לירושלמי כאן. וראה לקו"ש ח"ז ע 179.

25) ע"ד מארוז"ל (חגיגה טו, א). "יצתה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים" (וראה בכרכות ג, א. אבות פ"ו ב). וראה לקו"ת (תצא לו, ד. שלח מו, ב. שה"ש כד, א. וראה שם במדבר ו, ג. ר"פ האזינו) ביאור הבעש"ט.

26) ראה חדא"ג ותוי"ט שם. – אלא שמ"מ גם בזה יש סיוע מלמעלה, כהמשך לשון המשנה "מקוה ישראל ה' ... הקב"ה מטהר כו" (ראה עד"ז תוי"ט שם. יפה מראה לירושלמי כאן. וראה לקו"ש שם ע' 180).

27) בסגנון אחר קצת: מ"ש "וטהרתם גו" אינה

א) וי"ל שזה נרמז בתיבת "וגומר" – שכל הפרטים שבאים אח"כ בהפסוק ("וטהרתם . . . אטהר אתכם") הוא "גמר" ותוצאה של ה"וזרקתי".

מאהבה מסתברא דאין צריך לפרוט (כדלעיל), ולזה אף בתשובה מיראה ס"ל לר"ע דאין צריך לפרוט, דהעתיך מכריע וכיון שבעתיד ימשיך לתשובה מאהבה כבר עתה אמרינן ל"י שלא יפרוט הנדר, דבאמת גדר תשובתו דעתה אף היא מכלל "תשובה מאהבה". וזהו שרמזו בגמרא ירושלמי בדרשות הנ"ל מן הכתובים, דכיון שלאחר עשיית התשובה הראשונה יכול לבוא לעוד מעלה אחרת בתשובה, הויא תשובתו הראשונה מגדר תשובה מאהבה, ולכך אף עתה יכריע העתיד את הדין ואין צריך לפרוט. ומחוור, דלדרך זו ס"ל לר"ע דאיי"צ לפרוט לעולם, אף לא בלחש.

